

Cumhuriyet Döneminden Günümüze Türkiye’de Beden Eğitimi ve Sporda Ölçme ve Değerlendirmenin Tarihsel Dönüşümü: MEB Öğretim Programları Işığında Bir Analiz

Cevdet Cengiz¹

Özet

Bu araştırma, Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından günümüze kadar beden eğitimi ve spor alanındaki ölçme ve değerlendirme anlayışının Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) öğretim programları çerçevesinde geçirdiği tarihsel dönüşümü incelemektedir. Doküman analizi ile bu evrim dört ana müfredat döneminde (1924-1948, 1948-1987, 1987-2007, 2007-2018 ve Günümüz) incelenecektir. İlk dönemde disiplin ve vatandaşlık eğitimi odaklı subjektif değerlendirme yöntemleri hâkimken, zamanla standart test bataryaları, norm referanslı değerlendirme ve sporcu seçimi ön plana çıkmıştır. 2007 sonrasında sağlık ve yaşam boyu spor vurgusuyla çok yönlü ölçüm araçları kullanılmaya başlanmış, 2018 ve sonrasındaki güncellemelerle ise yetkinlik temelli, çok boyutlu ve bütünsel gelişimi hedefleyen bir ölçme-değerlendirme anlayışı benimsenmiştir. Sonuç olarak, Türkiye’de beden eğitimi ve sporda ölçme-değerlendirmenin disiplin odaklı anlayıştan, bireyin çok yönlü gelişimini merkeze alan bir yaklaşıma doğru köklü bir dönüşüm geçirdiği görülmektedir.

Giriş

Türkiye’de beden eğitimi ve spor dersinin eğitim programları içindeki yeri ve işlevi, Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren geçirdiği sosyo-politik ve kültürel değişimlerle paralel bir seyir izlemiştir. Beden eğitimi ve spor dersleri, ilk kez “gymnastik” (jimnastik) adıyla, İsveçli spor eğitmeni Pehr Henrik Ling tarafından geliştirilen bir egzersiz sistemi olarak ortaya çıkmış ve başlangıçta İsveç ordusunun eğitiminde kullanılmıştır. Zaman içinde bu

1 Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Çanakkale/TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-1051-8917
cevdetcengiz@comu.edu.tr

anlayış farklı eğitim modellerine ilham vermiş, Cumhuriyet’in ilk yıllarında öğretim programları davranışçı yaklaşıma dayalı olarak hazırlanmıştır. Ancak eğitim anlayışının gelişmesiyle birlikte, odak noktası öğrencinin aktif katılımını sağlayan ve kalıcı öğrenme deneyimlerini destekleyen yapılandırmacı yaklaşıma yönelmiştir. Bu yaklaşım değişiklikleri beden eğitimi ve spor dersi tarihi boyunca farklı program anlayışlarına ve dolayısıyla uygulama ve ölçme değerlendirme yaklaşımlarında değişikliklere yol açmıştır (Altuntaş, 2019).

Günay (2013) yaptığı çalışmada, Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanını takip eden Atatürk döneminde, beden eğitimi ve sporun bir bilim dalı olarak kurumsallaşma sürecinde temel bir dönüm noktası teşkil eden Gazi Terbiye Enstitüsü bünyesindeki Beden Terbiyesi Bölümü’nün kuruluşun önemine vurgu yapmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde beden eğitiminin, esas itibarıyla askeri okullarla sınırlı kalan ve bilimsel temelden yoksun basit fiziksel hareketler olarak algılandığı tespit edilmiştir. Bu algının değişiminde, İsveç’te eğitim olarak sporun bilimsel temellerini Türkiye’ye taşıyan Selim Sırrı Tarcan ile Avrupa’daki modern uygulamaları yerinde gözlemleyen Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati öncü olmuşlardır. Sonuç olarak, Gazi Beden Terbiyesi Bölümü’nün, beden eğitimi bir “marifet” olmaktan çıkarp bilimsel bir disiplin haline getirerek, Türk eğitim sistemine, kültürel hayatına ve sporunun modernleşmesine kayda değer katkılarda bulunduğu ortaya konulmaktadır.

Cumhuriyet’in ilanıyla eğitimde benimsenen temel felsefe ile beden eğitimi, yeni kurulan cumhuriyetin sağlıklı, dinamik ve disiplinli nesiller yetiştirilmesi hedeflenmiştir. “Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur” ilkesi beden eğitiminde merkeze alındı. Beden eğitimi, askeri bir disiplin ve milli bir görev olarak görülüyordu. Temel amaç, çocukların fiziksel kapasitelerini geliştirmek ve onları “vatanına hayırlı birer evlat” olarak yetiştirmektir.

Cumhuriyet dönemi ile belirlenen çağdaş uygarlık hedefi ile eğitim ve sporda birçok yenilik getirilmiş ve önem verilmiştir. İlk Cumhurbaşkanımız Mustafa Kemal Atatürk, sporu bir milletin sağlığını ve zindeliğini etkileyen önemli bir unsur olarak kabul etmiş ve sporun yaygınlaşmasına büyük katkılarda bulunmuştur. Bu katkılardan en önemlisi, yapılandırmacı eğitim yaklaşımının kurucusu John Dewey’in 1924 yılında Atatürk’ün davetiyle genç Türkiye’ye gelmesi ve bir eğitim değerlendirme raporu oluşturmasıdır. Dewey, Türk eğitim sistemini değerlendirdiği raporda beden eğitimi ve spor derslerinin önemine dikkat çekmiş ve okul alanlarının yalnızca öğrenciler için değil, toplumun tüm bireylerinin de spor yapabileceği şekilde düzenlenmesi gerektiğini vurgulamıştır (aktaran Çelik Kayapınar & Zilan, 2024). 14

Ağustos 1923 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan Temsilciler Meclisi Yürütme Kurulu Programının 6. maddesi, beden eğitimi ve sporun önemini resmi olarak ortaya koymuştur.

Sporun fiziksel gelişime olan katkısını destekleyen Gazi Mustafa Kemal Atatürk, bir milletin sağlıklı olabilmesinin yolunun spordan geçtiğine inanıyordu. Bu kapsamda okullarda fiziksel eğitim adı altında sporun yaygınlaşması benimsenmiştir (Türkmen, 2015). Spor organizasyonları, milli bayramlar ve özel günler yine bu dönemde başlamıştır.

Bu değişim, dersin ölçme ve değerlendirme anlayışına da doğrudan yansımıştır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) öğretim programları, bu evrimin ana hatlarını gösteren en önemli resmi belgelerdir. Bu çalışma, MEB'in 1924'den günümüze kadar yayımladığı beden eğitimi ve spor programlarını inceleyerek, ölçme ve değerlendirme anlayışındaki dönüşümü tarihsel perspektifle ortaya koymayı amaçlamaktadır (Aydın ve ark., 2022).

1. Dönem: Disiplin ve Vatandaşlık Eğitimi Odaklı Değerlendirme (1924-1948 Müfredatları)

Müfredatın Ruhu ve Felsefesi

Cumhuriyet'in erken dönem müfredatlarında beden eğitimi, "Müsbet Terbiye" ve "Vatandaşlık Terbiyesi"nin bir aracı olarak görülmüştür. "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur" ilkesi merkeze alınarak, disiplinli, itaatkâr, fiziken sağlam ve milli değerlere bağlı nesiller yetiştirmek temel hedef olarak belirlenmiştir. Beden eğitimi, askeri bir disiplin anlayışı içinde, jimnastik ağırlıklı ve öğretmen merkezli bir şekilde uygulanmıştır. 1924 yılında uygulana öğretim programı 1926 yılında az bir değişikliklerle güncellenmiş (Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti, 1930) ve 1948 yılında kadar uygulanmıştır.

Ölçme ve Değerlendirme Uygulamaları

- **Ölçme Yöntemi:** Subjektif gözlem ve basit fiziksel ölçümler yer almıştır. Temel olarak performans (ürün) ve teorik bilgi üzerineydi.
- **Kullanılan Araçlar:** Temel motorik testler (koşu, atlama, atma), askeri disipline dayalı düzen alıştırımları (tören yürüyüşü) ve antropometrik ölçümler (boy, kilo, göğüs çevresi)
- **Değerlendirme Yöntemi:** Davranış, çaba ve disiplin odaklı nitel değerlendirme. Öğretmenin subjektif gözlemlerine dayalı, temel fiziksel becerilerin (koşu, atlama, top atma vb.) değerlendirilmesi

- Değerlendirme Kriterleri: Öğretmen, öğrenciyi “komutlara uyumu”, “düzenli ve temiz kıyafet giymesi”, “arkadaşlarıyla uyumlu çalışması”, “gösterdiği çaba” ve “İstiklal Marşı’nı gür bir sesle söylemesi” gibi vatandaşlık davranışları üzerinden değerlendirirdi

2. Dönem: Bilimsellik ve Sporcu Yetenek Taramasına Yönelik Değerlendirme (1948-1987 Müfredatları)

Müfredatın Ruhu ve Felsefesi

1948 yılında başlayan güncellemeler ile ilkökul, ortaokul ve lise öğretim programlarında daha modern ve bilimsel bir yaklaşım benimsenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı, 1948). Amaç, sağlıklı bireyler yetiştirmenin yanı sıra, yetenekli sporcuları keşfederek ulusal sporcu insan gücünü artırmaktır. Bu dönemde, beden eğitimi öğretmeni yetiştiren kurumların etkisi ve uluslararası spor organizasyonlarına artan katılım, müfredata yansımıştır. Temel amaç çocuğun bedensel, ruhsal ve toplumsal bakımlardan gelişimini sağlamaktır. Ayrıca bu öğretim programında ilk kez erkek ve kız öğrenciler için kıyafetlerinin nasıl olacağı tarif edilmiştir. Ortaokul öğretim programında bir dersin evreleri olarak; Başlama Devresi (8-10 dakika) düzen alıştırmaları ve ısınma hareketleri, Esas Devre (20-25 dakika) jimnastik alıştırmaları veya spor alıştırmaları (koşular, atlamalar ve atmalar) ile Bitirme Devresi (10-15 dakika) oyun ve dinlendirici hareketler içeriği ile tanımlanmıştır.

Ölçme ve Değerlendirme Uygulamaları

- Ölçme Yöntemi: Standart test bataryaları ve normlara dayalı ölçüm
- Kullanılan Araçlar: Avrupa’dan adapte edilen fiziksel uygunluk testleri (esneklik, kuvvet, sürat, dayanıklılık) ve branşa özgü yetenek testleri
- Değerlendirme Yöntemi: Norm-referanslı ve objektif değerlendirme
- Değerlendirme Kriterleri: Öğrencinin fiziksel test performansı, yaş ve cinsiyete göre hazırlanmış norm tabloları ile karşılaştırılarak puanlanırdı

3. Dönem: Sağlık, Katılım ve Yaşam Boyu Spor Odaklı Değerlendirme (1987-2007 Müfredatları)

Müfredatın Ruhu ve Felsefesi

1968 Beden Eğitimi Öğretim Programı’nda yalnızca genel amaçlara yer verilirken, 1987 programında genel amaçların yanı sıra özel amaçlar ve davranışlar da program geliştirme ilkeleri doğrultusunda açık biçimde

yapılandırılmıştır (Millî Eğitim ve Gençlik Spor Bakanlığı, 1987, MEB, 1988). Bir önceki öğretim programında içerik açısından her sınıf düzeyinde ünite ve konular başlıklar hâlinde değil iken (açıklamalı biçimde); 1987 programında ünite ve konu yapısı net bir şekilde belirlenmiş, amaçlar ve davranışlar doğrultusundadır. Eğitim durumları yönüyle 1968 programında açıklamalar yalnızca genel ifadelerle sınırlı kalmış, araç-gereç kullanımı ayrıntılandırılmamıştır. Buna karşılık 1987 programında öğretmene esneklik tanıyan açıklamalara yer verilmiş, her ünitenin sonunda öğretim sürecine yönelik yönlendirmeler sunulmuştur. Değerlendirme boyutunda ise 1968 programında ölçme ve değerlendirme örnekleri yeterince yer almazken, 1987 programında her sınıf düzeyi ve ünite için örnek değerlendirme etkinliklerine yer verilmiş; ancak buna rağmen devinışsel davranışların ölçülmesine yönelik araçların yetersiz olduğu görülmektedir. Bu yönleriyle 1987 programı, 1968 programına göre daha sistematik, hedefe dayalı ve öğretim sürecini yönlendiren bir yapı göstermektedir.

Ölçme ve Değerlendirme Uygulamaları

- Ölçme Yöntemi: Çok yönlü ve sürece dayalı ölçüm
- Kullanılan Araçlar: Fiziksel uygunluk testlerinin yanı sıra, öğrenci gözlem formları, proje ve performans ödevleri, kendini değerlendirme anketleri gibi alternatif araçlar
- Değerlendirme Yöntemi: Biçimlendirici değerlendirme ve öz-değerlendirmeye ilk adımlar. Daha yapılandırılmış ve davranışsal ifadeler içeren formların kullanımı önerilmeye başlandı.
- Değerlendirme Kriterleri: Bilişsel, devinışsel ve duyuşsal alanlara yönelik kazanımlar daha net tanımlanmaya çalışıldı. Sadece fiziksel performans değil; spor bilgisi, fair-play davranışları, derse katılım ve takım çalışması gibi alanlar da değerlendirmeye dahil edilmiştir.

1987 Beden Eğitimi Öğretim Programı'nda ölçme ve değerlendirme anlayışı yalnızca öğrencilerin fiziksel performansına dayalı değildir; öğrencilerin bilgi, beceri, tavır ve alışkanlıklarının tamamının birlikte değerlendirilmesi esas alınmıştır. Programda, sadece fiziksel yeterliğin ölçülmesinin öğrencinin gelişimini tam olarak yansıtmayacağı vurgulanmış; zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimin de değerlendirme kapsamına alınması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Öğrenciler kendi fiziksel yapı ve yeteneklerine, derse gösterdikleri ilgiye, çabaya ve katılıma göre değerlendirilmektedir. Değerlendirme sonucunda not verme süreci bu bütüncül anlayışa göre yapılmaktadır. Ayrıca her ünitenin sonunda örnek işleniş ve değerlendirme örneklerine yer verilmiş, ancak bu örneklerin öğretmeni bağlayıcı olmadığı,

öğretmenin farklı ölçme yöntemlerini de kullanabileceği ifade edilmiştir. Bu yönüyle 1987 programı, esnek, süreç odaklı ve çok boyutlu bir değerlendirme anlayışına sahiptir.

4. Dönem 2007-2018 Dönemi: Yapılandırmacı Yaklaşım ve Çok Boyutlu Değerlendirmeye Geçiş

Müfredatın Ruhu ve Felsefesi

2007 ve sonrasında Beden Eğitimi dersi öğretim programlarının ruhu ve felsefesi, Türk eğitim sisteminde köklü bir paradigma değişimini temsil eder (MEB, 2007). Bu değişimin özünü, yapılandırmacı (constructivist) yaklaşım oluşturur. Bu dönem, “öğretmen bilir, öğrenci pasif alır” anlayışından, “öğrenci bilgiyi kendi zihninde aktif olarak inşa eder” anlayışına keskin bir dönüşümdür.

Ölçme ve Değerlendirme Anlayışı:

- Süreç Odaklı: Öğrenme sürecindeki gelişim, nihai üründen daha önemli hale gelmiştir.
- Ölçüt-Dayalı (Hedeflere Göre Değerlendirme): Öğrenci, önceden belirlenmiş ölçütlere (kazanımlara) göre değerlendirilir; diğer öğrencilerle kıyaslanmaz.
- Çok Yöntemli ve Otantik Değerlendirme: Öğrenci performansını gerçek hayata yakın, çok yönlü ölçen araçlar kullanılır.
- Öz ve Akran Değerlendirmenin Entegrasyonu: Öğrencinin kendi gelişimini izlemesi ve akranlarıyla yapıcı geri bildirimde bulunması teşvik edilir.

Kullanılan Yöntemler:

- Gözlem Formları (Çok daha detaylı ve davranışsal ifadeler içeren)
- Performans Görevleri (Proje tabanlı, gerçek yaşam problemleri)
- Dereceli Puanlama Anahtarı (Rubric) (Beceri ve ürünleri çok boyutlu ölçmek için)
- Öz-Değerlendirme Formları
- Akran Değerlendirme Formları
- Portfolyo (Ürün Dosyası): Öğrencinin zaman içindeki gelişimini gösteren çalışma koleksiyonu.

Değerlendirme Boyutları (2007 Programı'nda “Kazanımlar” olarak detaylandırılmıştır):

1. Hareket Yetkinliği: Fiziksel beceriler, hareket kavramları ve stratejileri.
2. Aktif ve Sağlıklı Yaşam: Fiziksel uygunluk, sağlıklı yaşam alışkanlıkları.
3. Kişisel ve Sosyal Sorumluluk: Duyguları yönetme, iş birliği, fair-play, liderlik.

Beden Eğitimi Öğretim Programı'nın ruhu, “daha iyi sporcular” değil, “fiziksel, zihinsel ve sosyal açıdan daha sağlıklı, daha mutlu ve daha donanımlı bireyler” yetiştirmektir. Bu, eğitimin amacını, dar bir performans alanından çıkarıp, insan olmanın ve toplum içinde yaşamının gerektirdiği temel yeterlilikleri kazandıran daha geniş, daha hümanist ve daha kapsayıcı bir felsefeye taşımıştır. Bu program, beden eğitimi bir “oyun ve egzersiz saati” olmaktan çıkarıp, bir “yaşam becerileri eğitimi” haline getirmeyi hedefleyen vizyoner bir belgedir.

5. Dönem: 2018 ve Günümüz Müfredat Güncellemeleri: Yetkinlik Temelli ve Bütünleşik Değerlendirme Sistemi

2018 yılında Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından gerçekleştirilen müfredat güncellemeleri, eğitim sisteminde çağın gereklerine uygun bir değişimi temsil etmektedir. Bu güncellemelerle, öğretim programları “yetişkinlik temelli” ve “bütünsel gelişim” odaklı bir anlayışla yeniden yapılandırılmıştır. Öncelikli olarak üniversitelerde beden eğitimi öğretmeni yetiştiren kurumların bölüm adı ile Milli Eğitim Bakanlığı öğretmen atama branş ismi eş değer hale getirilmiştir. Böylece ders adı “Beden Eğitimi” iken değiştirilerek “Beden Eğitimi ve Spor” adını almıştır (Aydın ve ark., 2022).

1. Müfredatın Ruhu ve Felsefesi: Yapılandırmacılık ve Öğrenci Merkezlilik

Güncellenen müfredatlar, “yapılandırmacı” ve “öğrenci merkezli” eğitim anlayışını tam anlamıyla benimsemiştir. Bu felsefeye göre, eğitimin temel amacı yalnızca bilgi aktarmak değil; öğrencinin bireysel yeteneklerini geliştirdiği, eleştirel düşündüğü, problem çözdüğü ve edindiği bilgileri yaşamla ilişkilendirdiği bir süreçtir. Bu bağlamda müfredat, “beceri”, “yetkinlik” ve “değer” kavramları üzerine inşa edilmiştir. Amaç, sadece sınavlarda başarılı olan değil, aynı zamanda etik değerlere sahip, iletişim kurabilen, iş birliği yapabilen ve yaşam boyu öğrenen bireyler yetiştirmektir (MEB, 2018).

2. Ölçme ve Değerlendirme Uygulamalarındaki Değişim

Müfredat felsefesindeki bu değişim, ölçme ve değerlendirme uygulamalarını da doğrudan etkilemiştir. Geleneksel, yalnızca bilgiyi ölçen sınavların yerini, öğrencinin gelişim sürecini çok yönlü olarak izleyen uygulamalar almıştır.

- Ölçme Yöntemi: Duyuşsal (tutum, motivasyon, değerler) ve çok yönlü ölçme esastır. Öğrencinin akademik bilgisinin yanı sıra, sosyal ve duygusal becerileri de değerlendirilir.
- Değerlendirme Yöntemi: Bütünleşik (bütüncül) ve yetkinlik temelli değerlendirme modeli benimsenmiştir. Bu, farklı derslerdeki kazanımların ve becerilerin bir arada değerlendirilmesi anlamına gelir.

Kullanılan Araçlar: Yapılandırılmış gözlem formları, Performans görevleri ve projeler, Öz değerlendirme ve akran değerlendirme rubrikleri (puanlama anahtarları), Portfolyolar (öğrenci gelişim dosyası), Eğitsel oyunlar ve dijital değerlendirme araçları

Değerlendirme Kriterleri ve Ağırlıkları: Değerlendirme, öğrenci başarısını tek bir sınav puanına indirgemediği için farklı kriterler ve ağırlıklar kullanılır. Örnek bir dağılım aşağıdaki gibi olabilir:

- Beceri ve Uygulama: %40 (Problem çözme, yaratıcı düşünme, iletişim becerileri)
- Bilgi ve Kavrama: %30 (Temel kavramları anlama ve bilgiyi hatırlama)
- Katılım, İş Birliği ve Sorumluluk: %30 (Derse etkin katılım, takım çalışması, görevlerini zamanında yerine getirme)

Bu dağılım, öğrencinin yalnızca “ne bildiğinin” değil, “neyi yapabildiğinin” ve “nasıl bir birey olduğunun” da eşit derecede önemli olduğunu vurgular.

Sonuç ve Genel Değerlendirme

MEB öğretim programlarındaki değişim, Türkiye’de beden eğitimi ve spor dersinin ölçme ve değerlendirme anlayışının dört temel evreden geçtiğini açıkça göstermektedir. Bu dönüşüm, eğitim paradigmalarındaki küresel değişimlerle paralellik göstermekte olup (Suna ve ark., 2021), Türk eğitim sisteminin çağdaş ihtiyaçlara uyum sağlama çabasının bir yansımasıdır (Arkadaş ve ark., 2023).

Tarihsel Dönüşümün Ana Hatları ve Kuramsal Temelleri:

Araştırma bulguları, ölçme ve değerlendirme yaklaşımında dört temel dönüşüm yaşandığını ortaya koymaktadır:

1. Disiplin Odaklı Anlayıştan Bütünsel Gelişim Odaklı Anlayışa: 1924-1948 dönemindeki disiplin ve itaat vurgusu, 2018 sonrasında yerini bireyin fiziksel, bilişsel, sosyal ve duyuşsal gelişimini bir bütün olarak ele alan anlayışa bırakmıştır (Kayapınar & Zilan, 2024; Syaukani ve ark., 2023). Bu dönüşüm, beden eğitiminin sadece fiziksel becerilerin ölçülmesi olmaktan çıkıp öğrencinin çok yönlü gelişiminin değerlendirildiği bir sürece evrildiğini göstermektedir (MEB, 2018).
2. Subjektif Gözlemden Çok Yönlü ve Nesnel Veriye: Öğretmenin kişisel gözlemine dayalı nitel değerlendirme, standart testler ve nihayetinde rubrikler, portfolyolar ve dijital araçlarla desteklenen çok yönlü ve nesnel bir değerlendirme sistemine evrilmiştir (Güleç vd., 2023; MEB, 2018). Teknoloji entegrasyonu ile birlikte ölçme araçlarının çeşitlendiği (Madland ve ark., 2024; Sıkı, 2024) ve değerlendirme süreçlerinin daha nesnel hale geldiği görülmektedir.
3. Sonuç Odaklılıktan Süreç Odaklılığa: Nihai performansın ve fiziksel test sonuçlarının tek başına değerlendirildiği anlayış, öğrencinin öğrenme sürecindeki gelişimini ve çabasını merkeze alan biçimlendirici değerlendirme anlayışıyla değişmiştir (Güleç ve ark., 2023). Süreç değerlendirme uygulamalarının, öğrencilerin gelişimini daha kapsamlı bir şekilde takip etme olanağı sağladığı anlaşılmaktadır (Aydın ve ark., 2022).
4. Genel Normlardan Bireysel Gelişime: Tüm öğrencileri aynı norma göre değerlendiren yaklaşım, her öğrencinin kendi başlangıcından itibaren gösterdiği ilerlemeyi dikkate alan kişiselleştirilmiş bir değerlendirme anlayışına dönüşmüştür (Gülsever ve ark., 2024)

Uygulamaya Yönelik Öneriler ve Politika Önerileri:

Elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki öneriler sunulabilir:

1. Öğretmen Eğitiminin Geliştirilmesi: Yapılandırmacı yaklaşım ve alternatif ölçme-değerlendirme yöntemleri konusunda hizmet içi eğitim programları yaygınlaştırılmalıdır (Asma ve ark., 2018). Öğretmenlerin dijital ölçme araçlarını etkin kullanabilmeleri için teknoloji entegrasyonu eğitimleri verilmelidir (Alaeddinoğlu ve ark., 2025; Asma ve ark., 2018; Yalçın ve ark., 2025).
2. Değerlendirme Araçlarının Çeşitlendirilmesi: Fiziksel performansın yanı sıra, takım çalışması, liderlik, fair-play gibi sosyal becerileri ölçen araçlar geliştirilmelidir (Avşar & Öztürk Kuter, 2007). Öz-değerlendirme ve akran değerlendirme uygulamaları sistematik hale getirilmelidir (MEB, 2007; 2018).

3. Bireysel Farklılıkları Dikkate Alan Değerlendirme: Öğrencilerin başlangıç seviyeleri ve bireysel gelişimleri dikkate alınarak kişiselleştirilmiş (süreç odaklı) değerlendirme kriterleri oluşturulmalıdır (MEB, 2006; 2018). Farklı yetenek ve ilgi alanlarına sahip öğrenciler için esnek değerlendirme seçenekleri sunulmalıdır.
4. Teknoloji Entegrasyonunun Artırılması: Giyilebilir teknolojiler ve mobil uygulamalar aracılığıyla fiziksel aktivite takibi yaygınlaştırılmalıdır. Video analiz yazılımları ile teknik performans değerlendirmesi desteklenmelidir (Alaeddinoglu ve ark., 2025). Ayrıca, öğretimde teknoloji kullanımına ilişkin öz-yeterlik ve kullanma becerileri geliştirilmelidir (Cengiz, 2015).
5. Eşitlik ve Erişilebilirlik: Kırsal ve kentsel bölgeler arasındaki kaynak eşitsizliğini gidermeye yönelik politikalar geliştirilmelidir (Cengiz ve İnce, 2014; Güngör & Güngör, 2023). Özel gereksinimli öğrenciler için uyarlanmış ölçme araçları ve değerlendirme kriterleri oluşturulmalıdır (Camcı Erdoğan, 2021).
6. Sürekli İzleme ve Geri Bildirim: Biçimlendirici değerlendirme süreklileştirilerek öğrencilere düzenli geri bildirim verilmelidir (Kanbir ve ark., 2024). Ölçme sonuçları, müfredatın ve öğretim yöntemlerinin iyileştirilmesi için kullanılmalıdır.

Gelecek Perspektifi ve Öngörüler:

Bu köklü dönüşüme rağmen, çağdaş ölçme-değerlendirme yöntemlerinin tüm öğretmenler tarafından etkin bir şekilde uygulanması, sınıf mevcutlarının kalabalık olması ve kırsal ile kentsel bölgeler arasındaki kaynak eşitsizliği gibi zorluklar devam etmektedir (Nerse, 2020). Ancak, MEB’in son müfredatlarının, beden eğitimi ve spor dersini bir “not dersi” olmaktan çıkarıp, öğrencinin yaşam becerileri kazandığı bir “gelişim alanı” olarak konumlandırma çabası, eğitimdeki çağdaş yaklaşımlarla uyumludur (MEB, 2018).

Önerilen iyileştirmelerin hayata geçirilmesi durumunda, Türkiye’de beden eğitimi ve spor ölçme-değerlendirme sistemi, öğrencilerin bütünsel gelişimini destekleyen daha etkili ve adil bir yapıya kavuşacaktır. Bu dönüşüm, sadece beden eğitimi dersinin kalitesini artırmakla kalmayacak, aynı zamanda öğrencilerin yaşam boyu sağlıklı ve aktif bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlayacaktır (MEB, 2018).

Sonuç olarak, notlandırmanın adil, gerçekçi ve eğitimin hedeflerine hizmet eder şekilde yapılması gerektiği vurgulanmakta, etkili bir ölçme ve değerlendirme sisteminin öğretmen, öğrenci, veli ve yönetici için taşıdığı

hayati önemi ortaya koymaktadır (Asma ve ark. 2018, Afacan ve Afacan, 2022). Beden Eğitimi ve Spor dersinde;

1. Çok Yönlü Değerlendirmenin (alternatif ölçme-değerlendirme yöntemleri) bir arada kullanılması (gözlem, proje, öz-değerlendirme, akran değerlendirme rubrikler),
2. Sürecin değerlendirilmesi noktasında becerinin kazanılma süreci ve tekniğin kalitesini de ölçülmesi,
3. Nesnel ve güvenilir araçların geliştirilmesi, değerlendirme yaparken rubrik gibi önceden belirlenmiş, açık ölçütleri olan araçlar kullanarak öznelliği ve yanlılığı en aza indirilmesi,
4. Değerlendirmeyi öğrenme için kullanılması, değerlendirmeyi sadece not vermek için değil, öğrencilere geri bildirim sağlamak, onları motive etmek ve bir sonraki öğretim adımlarını planlamak için bir araç olarak görülmesi,
5. Öğrencinin sürece dahil edilmesi, öz-değerlendirme ve akran değerlendirmesine yer verilmelidir. Bu, öğrencilerin kendi öğrenmelerinin farkına varmasını ve sorumluluk almasının sağlanması,
6. Gerçek hayatla bağ kurulması, “Etkinlik görevleri” ve “projeler” ile öğrencilerin öğrendikleri bilgi ve becerileri gerçekçi ve anlamlı durumlarda kullanmalarına fırsat tanınması, önerilirken güncel yaklaşımların öğretim programlarında yer aldığını görmekteyiz (MEB, 2018).
7. Öğretmenlerin alternatif ölçme ve değerlendirme yöntemlerin benimsenmesi için uygulamalı hizmet içi eğitimlerin artırılması, üniversite-MEB iş birliğinin güçlendirilmesi, öğretmen yetiştiren programların süreç temelli ve bütünlüklü bir yapıya kavuşturulması önerilmektedir (Asma ve ark., 2018).

Türkiye’de beden eğitimi ve spor derslerinde ölçme ve değerlendirme anlayışı, Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren köklü bir dönüşüm geçirmiştir. Başlangıçta disiplin, itaat ve vatandaşlık değerlerini merkeze alan subjektif gözleme dayalı bir anlayış hâkimken, zamanla bu yaklaşım yerini bilimsel testlere, norm tabanlı değerlendirmelere ve sonrasında sağlık odaklı çok yönlü ölçüm araçlarına bırakmıştır. 2000’li yıllarla birlikte yapılandırmacı eğitim paradigmasının benimsenmesi, ölçme ve değerlendirme süreçlerini de derinden etkilemiş; süreç odaklı, ölçüt temelli ve öğrenci merkezli bir modele geçiş sağlanmıştır. 2018 müfredatı ile yetkinlik temelli, bütünlüklü ve yaşam becerilerini de kapsayan çok boyutlu bir değerlendirme anlayışı

benimsenmiştir. Duyuşsal öğrenme alanının önemi ve kazanımları arttırılarak güncellenen öğretim programın ölçme değerlendirme yöntemleri de paralel olarak uyumlu hale getirilmiştir.

Geleceğe yönelik hedefler ise bu dönüşümün etkinliğini arttırmaya odaklanmaktadır. Öncelikle, öğretmenlerin alternatif ölçme-değerlendirme yöntemleri ve dijital araçlar konusundaki kapasitelerinin güçlendirilmesi kritik önem taşımaktadır. Bu eğitimin lisans düzeyinden başlaması kritik bir önem taşımaktadır. Değerlendirme araçlarının, fiziksel performansın yanı sıra sosyal-duygusal becerileri ve sağlıklı yaşam alışkanlıklarını da ölçecek şekilde çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, kırsal-kentsel fırsat eşitsizliklerinin azaltılması, özel gereksinimli öğrenciler için kapsayıcı değerlendirme yöntemlerinin geliştirilmesi ve süreç değerlendirmenin düzenli geri bildirim mekanizmasına dönüştürülmesi hedeflenmelidir. Nihai amaç, beden eğitimi ve spor dersini yalnızca bir notlandırma aracı olmaktan çıkarıp, her öğrencinin bireysel gelişimini destekleyen, yaşam boyu sağlıklı ve aktif bireyler yetiştirmeye katkı sunan etkili bir öğrenme ortamına dönüştürmektir.

Türkiye’de beden eğitimi ve spor ölçme-değerlendirme sistemindeki dönüşüm, eğitim politikalarının bilimsel temellere dayandığını ve güncel eğilimlerle uyum içinde olduğunu göstermektedir. Ancak, bu dönüşümün başarısı, uygulama süreçlerindeki etkililik, lisans eğitiminin niteliğine ve sürdürülebilirliğe bağlı olacaktır (Arkadaş ve ark., 2023; Suna ve ark., 2021).

Kaynakça

- Afacan, M. I., & Afacan, E. (2022). Beden eğitimi ve spor dersinde ölçme ve değerlendirme. In G. Beyazoğlu (Ed.), *Tüm spor bilimleri programları için beden eğitimi ve sporun temellerine güncel bakış* (1. baskı, ss. 141-164). Gazi Kitabevi.
- Alaeddinoglu, V., Yıkılğan, A., Alaeddinoglu, M. F., & Sepil, Y. (Ed.). (2025). *Dijitalleşen Dünyada Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları*. Özgür Yayınları. <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub797>
- Altuntaş, H. (2019). *Beden eğitimi ve spor dersinin Türk eğitim sistemindeki yeri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Arkadaş, D., Arkadaş, B., Keskin, Y., & Oymak, A. (2023). Küreselleşmenin eğitim politikalarına etkisine yönelik öğretmen görüşleri. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3(9), 1390-1410. <https://uleder.com/index.php/uleder/article/view/324>.
- Asma, M., Çamlıyer, H., Soytürk, M., Balcı, T. & Çamlıyer, H. (2018). Beden eğitimi ve spor öğretiminde alternatif ölçme ve değerlendirme üzerine bir inceleme. *Sakarya University Journal of Education*, 8(3), 37-62. <https://doi.org/10.19126/suje.398201>.
- Avşar, Z., & Öztürk Kuter, F. (2007). Beden eğitimi ve spor bölümü öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin belirlenmesi (Uludağ Üniversitesi örneği). *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(2), 197-206. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eku/issue/5446/73909>.
- Aydın, E., Temel, A., & Kangalgil, M. (2022). Geçmişten günümüze ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi öğretim programlarının incelenmesi. *Journal of Global Sport and Education Research*, 5(1), 99-117. <https://doi.org/10.55142/jogser.1113312>
- Camcı Erdoğan, S. (2021). Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylerin eğitimine yönelik görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 22(2), 283-306. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.663271>
- Cengiz, C., & İnce, M. L. (2014). Impact of social-ecologic intervention on physical activity knowledge and behaviors of rural students. *Journal of Physical Activity and Health*, 11(8), 1565-1572. <https://doi.org/10.1123/jpah.2013-0080>
- Cengiz, C. (2015). *The development of TPACK, technology integrated self-efficacy and instructional technology outcome expectations of pre-service physical education teachers*. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 43(5), 411-422. <https://doi.org/10.1080/1359866X.2014.932332>
- Çelik Kayapınar, F., & Zilan, M. M. (2024). Beden eğitimi ve spor dersi tutum ölçeği (BESDTÖ): geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Izmir De-*

- mocracy University Health Sciences Journal, 7(1), 60-65. <https://doi.org/10.52538/duhes.1440998>
- Güleç, H., Durup, M., Şeyhanoğulları, A., Cengiz, K., Şimşek, E., Kırtay, S., & Acar, T. (2023). Beden eğitimi öğretmenleri ve ölçme ve değerlendirme araçları. *Academic Journal of History and Idea*, 10(4), 1158–1171. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3233061>.
- Günay, N. (2013). Atatürk döneminde Türkiye’de beden eğitiminin gelişimi ve Gazi Beden Terbiyesi Bölümü. *Türk Tarih ve Kültürü Dergisi*, (85), 74-99.
- Güngör, A., & Akçay Güngör, A. (2023). PISA 2018 sonuçları bağlamında Türkiye’deki eğitimde fırsat eşitliğinin bölgeler temelinde analizi. *Bartın University Journal of Educational Research*, 7(2), 176-194.
- Kanbir, Ö., Akkoç, Ö., & Bozkurt, S. (2024). Beden eğitimi ve sporda geri bildirim üzerine bir inceleme. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 8(2), 81–95. <https://doi.org/10.30769/usbd.1548652>
- Madland, C., Irvine, V., DeLuca, C., & Bulut, O. (2024). Technology-integrated assessment: A literature review. *Open/Technology in Education, Society, and Scholarship Association Journal*, 4(1), 1–49. <https://doi.org/10.18357/otessaj.2024.4.1.57>
- Millî Eğitim ve Gençlik Spor Bakanlığı. (1987). Lise müfredat programı. *Ortaöğretim Kurumları Müfredat Programları* (ss. 329-338). Millî Eğitim Basımevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1988). *İlköğretim okulları, lise ve dengi okullar beden eğitimi öğretim programı*. Millî Eğitim Basımevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2000). İlköğretim okulu 6-7-8. sınıflar beden eğitimi programı. Millî Eğitim Basımevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2006). *İlköğretim beden eğitimi dersi (1–8. sınıf) öğretim programı ve kılavuzu*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2007). *Beden Eğitimi Dersi (1.-8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). *Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Öğretim Programları*. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=324>
- Nerse, S. (2020). Dijital eğitimde eşitsizlikler: Kırsal-kentsel ayrımlar ve sosyo-ekonomik farklılaşmalar. *İnsan ve Toplum*, 10(4), 413-444.
- Sıkı, H. K. (2024). Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin 21. yüzyıl öğreten becerilerini kullanımının alternatif ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarına yönelik öz-yeterlikleri. *Duvar Yayınları*.

- Suna, H. E., Şensoy, S., & Özer, M. (2021). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ölçme ve değerlendirme alanında atılan güncel adımlar. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 12(23), 51-76.
- Syaukani, A. A., Mohd Hashim, A. H., & Subekti, N. (2023). Conceptual framework of applied holistic education in physical education and sports: A systematic review of empirical evidence. *Physical Education Theory and Methodology*, 23(5), 794–802. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2023.5.19>
- Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti. (1930). İlk mektep müfredat programı. Devlet Matbaası.
- Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı. (1948). İlk okul programı. Millî Eğitim Basımevi.
- Türkmen, M. (2015). Kuruluş döneminde cumhuriyetin milli eğitim ve beden eğitimi politikaları. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-25. <https://dergipark.org.tr/en/pub/intjces/issue/25668/270718>
- Yalçın, V., Çelik, H., Ünsal, D., & Çelik, A. (2025). Öğretmenlerin dijital ölçme ve değerlendirme araçlarını kullanma eğilimleri . *Ulusal Eğitim Dergisi*, 5(4), 202-268. <https://www.uleder.com/index.php/uleder/article/view/569>